

SAMLAREN

TIDSKRIFT UTGIFVEN

AF

SVENSKA
LITTERATURSÄLLSKAPETS
ARBETSUTSKOTT

TRETTIOFÖRSTA ÅRGÅNGEN

1910

UPPSALA

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG 1910

Om Kellgrens sista diktning

af

Sverker Ek.

I sin uppsats "Stockholms Posten och Kellgren" Samlaren 1909 har Sylwan påpekat, hur Kellgren mot midten af 1780-talet tystnar som skald och troligen samtidigt tar sin hand från Posten under några år. Han antyder också, att denna tystnad är samlandets, att det berömda omslaget i Kellgrens lif då inträder. Kanske har Kellgren ej så helt tegat hvarken som skald eller kritiker, som Sylwan framställer det, men hans iakttagelser äro helt säkert träffande i stort, och hans datering af Kellgrens omslag till denna tid lika viktig som sann.

Dokumentet från öfvergångstiden äro dock för visso ej många. Af dikterna har Sylwan fäst uppmärksamheten på Kellgrens ode "Vid Lovisa Ulricas död" 1782, hvilket otvifvelaktigt har en schvung och ett passioneradtt språk, som afviker från hans tidigare oden och kantater och som kan jämföras med "Gustaf Vasa". Vi skulle kanske bättre se dess samband också med senare skaldestycken t. ex. "Ode öfver Förtviflan" och "Kantaten" 1789, om vi hade några mellanliggande dikter i samma stil, men nästan endast tillfällighetsdikter stå oss till buds. Från samma år, 1782, är det berömda brefvet till Zibeth. Där finna vi ett så kraftigt uttryck för Kellgrens nya personlighetskänsla som följande: "Herr RegeringsRådet lär säga: — Ni har mycken egenkärlek: — nej: men jag har kärlek för min talang och fördömd vare den Poet, som ej har den i lika grad". Här står apropos recitativet också ett mycket viktigt utta-

lande om Kellgrens uppfattning af dikten: "Om recitativet är väl skrifvet, det vill säga, om ingenting är parasitiskt och öfverflödigt för läsaren, om det i samma mån det förlänger sig, äfven binder och uppeldar, om hvarje tillagd vers ger en ny grad åt känslan; då kan ock ingen ting borttagas utan att bryta sammanhanget eller försvaga intresset." Denna fordran på bräddad poesi, på dikterisk fullhet i hvarenda rad är något, som Kellgren skall bli alltmer medveten om och alltmer fylla i sin kommande diktning, hvilket vi få tillfälle att påpeka då. Vackert är, att denna tanke kommit till honom, då han kämpade för "Gustaf Vasas" själfständiga betydelse som diktverk. Därur härrör ju hans sympati för Gluck och hans kritik af de oskick, som insmugit sig vid den svenska operan, något som fullständigare utföres i "Minnestalet öfver Wellander" 1785.¹

Också Kellgrens kritiska verksamhet i Stockholms Posten fick vid denna tid en förnyelse. Sylwan har (sid. 22) ur Posten anfört ett uttalande från början af 1783, som ger vid handen, att man då hade planer på en utförligare recensionsverksamhet. Det har nog icke stannat blott vid ett löfte. Redan i n:r 8 finnes en uppsats "Om det Täckä", som genom sitt sätt att nämna Aischylos (med samma anekdot som i "Mina Löjen"), Gluck och Haydn förråder sitt Kellgrenska ursprung. Denna uppsats är emellertid märklig, för att den går till rätta med det täckä som estetisk princip och ifrar mot hela tidehvarfvets småsinthet. Sedermera följer en och annan recension och estetisk uppsats, som nog kan tillskrifvas Kellgren — jag anför t. ex. Råd till en ung Poet i n:r 41 —. Som toppunkt på denna verksamhet står, tror jag, anmälan af Clewbergs "Tal öfver Enkedrottningen" (St. P. 1783 n:r 102, 103, 104).² I slutet af denna förekommer följande vackra och öppna förklaring: "Jag har icke glömt, at jag talt om en Auctor, som yppat sit

¹ I St. P. 1783 n:r 162—163 finnes också en uppsats »Om Operor» i samma anda. Den synes dock knappast vara af Kellgren. Kanske istället af Clewberg?

² Om det Täckä och Råd... tryckta i MALMSTRÖMS *Grunddrag af sv. vitt. hist.* II sid. 297 följ. Rec. af Clewberg meddelad i fröken AF FORSELLES Clewbergs monografi (sid. 142 följ.) och af henne tilldömd Kellgren. SYLWAN har i a. a. sid. 22 betviffat Kellgrens författarskap.

namn, och hvars vänskap hedrar mig. Jag har icke glömt, at dessa tvänne afseenden, efter vissa människjors förfinade Sedolära bordt afhålla mig från alla loford äfven i den stund de varit sanning. Men jag hatar denna Sedolära, som endast tillåter försmädelser mot de kända och lefvande, berömmet för de okända eller döda, som pålagt bifallet at hviska, kritiken at tala högt; som lämnar fritt åt Satiren at ofta ovärdigt sönderslita en blottad oförmögenhet, men nekar Vänskapen at hedra et namngifvet Snille; som drifver oss at tro at alt lastande är rättvisa, alt loford våld; som bjuder duglöshet och förtjenst at lika blygas för dagen. Jag tillsluter mina ögon för de verkelige motiverne til detta besynnerliga tänkesätt. Jag vill tvinga mig at ej föragta det menskliga hjertat.“

Detta modiga uttalande bär för visso prägel af Kellgren. Han var ju egentligen Clewbergs ende vän i Stockholm — Leopold kände honom väl knappt ännu — och vill man frändöma honom recensionen, måste man alltså antaga, att han icke allenast varit stum, utan låtit någon annan yfvas öfver sin vänskap för Clewberg i Kellgrens egen tidning. Men stycket bär så många andra spår af Kellgren. Hvem var väl mäktig denna skälvande harm på detta vibrerande språk mer än han? I detta fall bör man jämföra uttalandet med Kellgrens reflexion om människors håg att smäda snillen. Bland Strödda reflexioner finnes också en, hvilken fastslår samma erfarenhet, som här förkunnas, men tydligen är skriven i en mera pessimistisk stund “Välsignad evigt vare medbröders visa nit! Då de hviska dig sit beröm, blåses smädelsen i basuner.“¹ För att nu också beröra inledningen till samma recension har Kellgren visserligen icke förut följt dess program att mera recensera “goda Skalders quäden“ än utsätta “til åtlöje en tiltagsen klåpare“, men det motiveras här med Kellgrens älsklingsssats, att allmänheten “ej ännu hunnit lära sig at omant fästa sig vid det som förtjenar des aktning“. Föröfrigt är det ej enda gången Kellgren uppträtt emot sin egen äldre verksamhet; fallet Bellman är ett godt exempel. För att dessa uttalanden ej skulle verka alltför inkonsekventa, tror jag, att Kellgren i början sökt maskera sig. När han sedan talar sig

¹ Jfr Sl. Skr. 1796, III, sid. 226—27, 224.

varm blottar han sig, som man gör i hettan, och förklarar sig vara Clewbergs vän.

Det har syns mig viktigt att så tidigt få ett kritiskt uttalande i positiv anda af Kellgren, och därför har jag så pass länge dröjt vid motiveringen af att det bör tilldömas honom. Att det nya i detta framkommit rätt mycket genom erfarenheter vid sammandrabbningen med Thorild är tydligt. Men hans egna erfarenheter om allmänhetens bristande omdömesförmåga och om behovet af värn af sin egen dikts värde ha också kraftigt spelat in. Kellgren är också i motsats till Thorild ej rädd för att upptäcka fel ("Det tillhör blott medelmåttan att vara fullkomligt oskyldig"), men han vill främst, att man skall ha öppna ögon för det som förtjänar aktning.

Denna så lyckligt påbörjade nya recensionsverksamhet afbröts för tillfället väl af privata skäl (Clewbergs ankomst till Stockholm, hans och Kellgrens bortresa till Medevi under sommaren). Men den återupptogs i Kellgrens nobla bedömande af Wellanders diktning i minnestelet. Här tillbakavisar Kellgren åter allmänhetens domsrätt, suckar åter efter "granskare, som ej afskräcka". Kanske är den ungefär samtida anmälan af Paykulls "Ordensvurmen" (St. P. 1785, 15--17 mars) också af Kellgren. Den kritik, som Kellgrens äldre recensionsverksamhet här underkastas, har ju sitt motstycke i Clewbergsrecensionen, och därmed bortfaller förnämsta skälet till att frånkänna honom den. Men då denna anmälan ej har samma vikt för oss här och indicierna för Kellgren ej äro så klara, vill jag lämna författarskapet oafgjordt. Jag erinrar slutligen om att Kellgrens estetiska åsikter följande år fingo en klar utformning i de berömda hälsningstalen i Svenska Akademien.

Med 1786 ha vi kommit till slutet af Kellgrens brytningstid. Sedermera skulle han både på vers och prosa lika klart förfäktat sin nya ståndpunkt. Öfvergångsåren lära vi nog bäst känna genom prosauttalandena, därför ha vi börjat med en redogörelse för dem. Nu kunna vi gå vårt ämne ett steg närmare. Midten af 1780-talet har nog rätt mycket ägnats åt studier. Något senare, i dikten Til Christina, säger Kellgren:

Här vill jag, lycklig, glömmas och förglömma,
 Här endast lefva med er, trogne vänner,
 Vålgörare, odödelige snillen,
 Som före mig försmåddes och försvunnen. —

Denna nya beläsenhet visar sig nog bäst i striden Pro Sensu Communi. Märkvärdigt omsorgsfullt har Kellgren där studerat sina motståndare, men han har också funnit nya medhjälpare och lärt bättre känna de gamla. I noterna till "Man äger ej snille för det man är galen" åberopas väl Voltaire fortfarande, och bland annat är ett längre resonemang om matsmältningens betydelse för humöret starkt inspirerad af ett dyrbart kapitel, det sjunde, i Voltaires conte "Les Oreilles du Comte de Chesterfield". Men den, som främst framhålles, är Locke. "Den förnuftigaste man, som jorden burit", är Kellgrens hedersord om honom. I nyssnämnda noter sätter Kellgren vid hans sida Helvetius, Montesquieu, d'Alembert. Utan tvifvel är det medkämpen Rosenstein, som förmått Kellgren intressera sig för hans egna älsklingsfilosofer.

Ännu märkligare än detta är Kellgrens karakteristik af Milton. i samma noter. Trots de många ställen han finner minst sagdt besynnerliga — här inverkar Voltaires dom om Milton starkt på honom¹ — betonar Kellgren, att "hans höga, sanna, majestätliga skönheter, framför alt hans målning af Evas kärlek och Paradisets lycksalighet, gifva skäl at tvifla, det någon Skald på jorden upnått styrkan af hans snille". Redan 1781 har Kellgren nämnt Paradise Lost jämte Henriaden och på visst sätt satt dem öfver Iliaden och Eneiden.² Kring dessa uttalanden gruppera sig flera omnämmanden af andra engelska skaldar. I St. P. 1783 n:r 284 inflöt en Ossiansöfversättning från engelskan, som är en fortsättning på samma Alpins sång, hvars början Kellgren tolkat i Åbo från franskan. Med rätta anser därför Hasselquist, att denna tolkning gjorts af

¹ Jmfr *Essai sur la poésie épique* kap. 9.

² Jfr uppsatsen »Om svårigheten för en kristen att vara stor poet» St. P. 1781, tryckt hos LJUNGGREN *S. V. H.* I sid. 92—93. Den tillskrifves där obetingadt Kellgren, och en jämförelse med »Tal öfver Satiren» visar, att åtskilliga uttalanden öfverensstämma fullkomligt. Redan i Åbo har Kellgren genom Tidgren lärt känna Milton. I *Åbo Tidningar* 1773 har Tidgren nämligen tolkat Adam och Evas berömda morgonsång i början af B. 5 i P. L.

Kellgren.¹ I sitt hälsningstal till Nordin i Svenska Akademien 1786 nämner Kellgren Ossian som exempel på att de förträffligaste skrifter på ett fattigt språk måste få föga glans. I K- och k-brevet få vi veta, att Kellgren då tänkte fortsätta sina öfversättningar af Youngs första "Complaint" och första "Satir", som han långt tidigare påbegynt. Där nämner han också Shakespeare vid sidan af Corneille och Racine. Att mot slutet af 1780-talet och under förra hälften af 1790-talet ett nytt intresse för England visar sig i Stockholms-Posten påpekar Sylwan.

Man frågar sig kanske: hvarför kommer detta stora intresse för engelsk litteratur fram så tydligt just nu. Jag vill då betona, att hela vår litteratur vid denna tid tydligen får en stark påverkan från England. Det är icke blott fallet med Thorild och Lidner² utan äfven med män sådana som Oxenstierna och Adlerbeth. Oxenstiernas "Morgonen" och "Natten" ha sålunda rönt ett tydligt inflytande från Young, och säkerligen har Oxenstierna studerat Milton och Ossian, innan han avslutade "Dagens Stunder". Adlerbeth har redan 1777 studerat "Paradise Lost." 1783 läser han Ossian och känner då redan till Young.³

Det allmänna engelska inflytandet visar sig närmast i en ny naturkänsla, särskildt i känslan för och tillägnandet af natten (efter Young och Ossian) och solen (efter Milton och Ossian). Jämföra vi Oxenstiernas Natten sådan den intogs i Dagens stunder med den tidigare versionen i Utile Dulcis "Vitterhetsnöjen II" 1770, så finna vi ett nytt personligt och romantiskt inslag i den senare affattningen. Typiska sådana nya nattstämningar finna vi fullt upp hos Lidner och i Kellgrens "Ode öfver Förtviflan". Under 1780-talet får också vår litteratur en rad solsånger. Tengströms imitation af Carthon (St. P. 1780 n:r 261) är väl den tidigaste; så komma alla solhymnerna i Dagens Stunder och den praktfulla målningen af soluppgången i "Skördarnes" 3:e sång med tydliga anslag från Milton (P. L. bok 3 början), Lidners "Solsång" i "Yttersta Domen" (inspirerad af Milton), Kellgrens

¹ *Ossian i den svenska dikten och litt.* 1895, sid 64.

² För Lidner ha vi ju att tillgå LAMMS utmärkta undersökning i *Sam-laren* 1909.

³ Jfr Rosensteins Brefväxling *Sv. Mem. och Bref* IX, sid. 155, 156, 159.

„Dälden“ m. m. I sin dikt till Oxenstierna med anledning af Dagens Stunder (1786) fattar Kellgren denna dikteykel närmast som ett besjungande af solen, hvilket kan ge en aning om att Kellgren fått känsla för soldikten genom Oxenstierna.

Både Oxenstierna och Kellgren torde emellertid ha förts in i denna nya naturstämning också genom Delille. Dennes naturbeskrivande dikt „Les Jardins“ (1782) hör till förebilderna till „Skördarna“, och vid sin många år därefter (1815) utkomna öfversättning af Paradise Lost använder sig Oxenstierna i hög grad af Delilles kommentar till denna dikt. Kellgren, som ägde „Les Jardins“ i sin boksamling, blef uppmärksam på Delille genom Rosenstein,¹ då denne 1783 var i Paris. Troligen har han skaffat sig dikten genast därefter.

„Les Jardins“ är den sista i raden af franska naturbeskrivande dikter af någon betydelse. Den bär också spår däraf. Delilles direkta naturgemenskap är synnerligen ringa. Han har med välbehag promenerat i Versaillesparken. Han har utsträckt sin promenad till de omkringliggande skogarna och betagits af det allvar och den höghet skogsensamheten inger. Så har han läst Milton och mycken annan engelsk litteratur, fått ett intryck af den nya engelska trädgårdskonsten, och Vergilius Georgica har gått honom i blodet. Till sin ovanliga böjlighet och förmåga att förstående intränga t. ex. också i Iliaden kan Delille icke lägga någon stark egen känsla. Det hela blir ett elegant broderi, i hvars mönster man bland annat upptäcker motiv från skogar och bergsklyftor, men intvingade i den allmänna sirligheten.

Delilles betydelse för Kellgren blef nog ganska stor. Redan det att Delille pekade på Milton med en sådan beundran och lät ana det storartade i skildringen af Paradiset liksom i målningen af Adam och Evas kärleksmöte var viktigt. Det erinrar ju om Kellgrens nyss citerade egna omdöme. Delilles sätt, att framhålla den franska parknaturen bredvid den engelska skogs- och bergsnaturen beundrades nog af Kellgren. Delille säger en gång om träden

»Ici, j'aime sa grace, et là, sa majesté».

¹ A. a., s. 202.

Sammlaren 1910.

”Rosen äger ej Granens höjd, icke heller Granen Blommans behag. Hvilken vågar ni väl fördöma?” är ett omdöme vi återfinna i uppsatsen ”Om Skadan af en uteslutande Smak“ (1786). Jag anför också Delilles omdöme om bergsnaturen i 3:dje sången:

»Que je m’y sens saisi d’un agréable effroi!
Tous ces rocs variant leurs gigantesques cimes,
Vers le ciel élancés, roulés dans des abîmes,
L’un par l’autre appuyés, l’un sur l’autre étendus,
Quelquefois dans les airs hardiment suspendus,
Les uns taillés en tours, en arcades rustiques,
Quelques-uns à travers leurs noirâtres portiques
Du ciel dans le lointain laissant percer l’azur,
Des sources, des ruisseaux le cours brillant et pur,
Tout rappelle à l’esprit ces magiques retraites,
Ces romanesques lieux qu’ont chanté les poètes.»

Det förefaller mig som om Kellgren af denna skildring väckts till de vackra ord om Norrland han faller på en resa 1787 utmed ostkusten upp till Hernösand. Han skrifer: ”Alt är här styrka och storhet; en natur en saillie. Berg mot skyn och dalar ned i afgrund . . . Norrland är vackert och vackert i den styl, som jag mäst älskar.“ Dessa små anteckningar kunna kanske tillsvidare vara nog för att ge en föreställning om Delilles inslag.

Vi öfvergå nu till att behandla Kellgrens enskilda dikter. Först några ord om öfvergångstidens produktion. Hufvudintresset tar här versifikationen af Gustaf III:s dramer. Af dem är det dock svårt att dra några fasta resultat. Kellgrens fantasi var ju bunden både af konungens utkast och af kompositören. En sak är dock klar. Sysslandet med fosterländska ämnen, särskildt Gustaf Vasa, har haft en stor betydelse för Kellgren genom att ge honom historiskt perspektiv och låta hans starka fosterlandskärlek träda fram. Förmår man ej utläsa detta ur själfva dramat, så kan man åtminstone finna det i de manligt stolta inledningsorden: ”Men at genom sin själ öppna en väg til Lyriskt uttryck för de stora känslor, som födde detta verk, härtil fordrades mindre at vara Skald, än en rätt-

skaffens Svensk; och mit enda högmod är at förtjena denna heder.“ Denna svensketskänsla, blandad med Kellgrens egen stolta frihets-trängtan bär upp den allbekanta kören “Ädla skuggor“ — i själfva verket vår första folksång — liksom de fyra ädla fruarnes chor (Act. I: 8) “Och I, som förr åt fallna trälar . . .“ med dess än mer markanta historiska perspektiv. Det behöfver knappt anmärkas, att en allmän anslutning till Ossian finns i hänvändningen till hädanfarna fäder liksom i orden skuggor och vålnader.¹ Kellgren förmådde emellertid här ej blott tolka patriotiska känslor utan äfven religiösa. I Gustafs bön vid uppstigandet den morgon kampen om Stockholm skall stå (Act II: 9) får han in en verkligt gripande psalmtön.

I “Gustaf Adolph och Ebba Brahe“ — det andra drama, som här behöfver medtagas — har Kellgren, som känt är, genom att tillgodogöra sig Ewald fått in en ny hafskänsla i sina fiskarkörer. Genom exemplet från “Fiskerne“ kom han säkert också på tanken att i en balladstrof utföra Cathrinas af konungen utkastade aire (man bör observera, att konungen i två rader föreslår ett helt annat versmått). Först genom att “Höns gummans“ vers och uttryckssätt upptagas få de af konungen framkastade pittoreska dragen lif och åskådlighet. Utgående härifrån tror jag mig kunna betona, att den lyriska innerligheten liksom den relativa äktheten i den folkliga tonen i hög grad komma från den Kellgrenska versens trollförmåga att lefvandegöra kungens tacksamma plan.

Hvad dramerna angår få vi nöja oss med dessa vinkar, men för att fullständiga bilden af Kellgrens intensioner under denna tid måste vi också kasta en blick på hans samtida lyriska dikter. Från åren 1783—86 äro de alla tillfällighetsdikter eller imitationer. Kellgren har ytterst litet vårdat sig om dem; mycket få blefvo tryckta samtidigt, ej många sedan heller. Flera känna vi därför blott genom titlarne, andra hittills okända kunna kanske uppletas. För öfversiktens skull lämnar jag en liten kronologisk skiss af de af mig kända.

---

¹ Om Kellgren redan nu kände Ewalds »Kong Christian» har väl också den sporrat honom till täflan.

- 1783 Till ett Fruntimmer med ett Vitter. arbete (St. P. 1783 n:r 75).
 „ Rådman J. Wellanders död (St. P. 83 n:r 76).¹
 „ Nytt försök till orimmad vers (St. P. 83 n:r 241).
 „ Till B. Armf. i anledn. af Tillfälle gör Tjufven (Sl. Skr.),
 „ Till konungen i anledn. af Gust. Ad. ädelmod (borta).
 „ Till Creutz d. 1 jan. 1784 (St. P. 1784 n:r 1).
 1784 Cantate vid en Ordens Fest (särtryck, ej återfunnet).²
 „ Propertius Cynthia (Sv. Parnass. febr. 1784).
 „ Fronderiet (St. P. 1784 n:r 164).
 1785 Borac. (St. P. 85 n:r 38).
 „ Alle man i Bålen³ (mars 1785 Somm. promen. i Witterh. 1797 h. 1).
 „ Till Armf. på dess Bröllopsdag (borta).
 1786 Ansökning för min Bror til Sch[chröderhei]m⁴ (mars 86 Somm. pr. i Witt. 1797 h. 1).
 „ Ode öfver Poemet Dagens Stunder (maj. Saml. af sv. Vitt. st. 1. 1789).

Till denna tid höra nog också de svårdaterade dikterna "På musiken af Haydns Roxelane" och "Byxorne". Det finns ett särskildt skäl till att datera den förra dikten hit, ty under dessa år har Kellgren diktat rätt många visor till musik. Dikten vid Wellanders död är skriven till begrafningsmusiken i Clara kyrka, Cantaten i U. D. på dess högtidsmusik, Alle man i Bålen till "De vildas Ballet i Iphigenie i Tauriden".⁵

¹ Jfr LEVERTIN *Johan Wellander*, sid. 136—137.

² I ett bref från O. Malingren till Rosenstein (Rosensteinska brevsamlingen, Uppsala) af d. 8/6 84 medsänder denne »2:ne tryckta Papper», hvarom det heter: »Bägge émanera från vårt gamla hederl. U. D. . . . Det andra af den bekante Kellgren författade versar til Högtids Musiquen därstädes, när nya af stats Secr: Schröderheim med några flere skänckte Meubler af ny Himmel, Altare div: Bord, en prägtig trépiéd m. m. invigdes.

³ Jfr SCHÜCK i *Sammlaren* 1 sid 128. Den flytande diktionen, rimmen bestyrka Kellgrens författarskap.

⁴ I bref till Rudbeck (SCHÜCK *Kellgrens bref till Clewberg* d. 1/4 86) berättas: »Jag har gjort ett tentative på prose och vers till Sch[chröderhei]m för min Bror». Att det är dessa verser, som återfunnits, bestyrkes af diktens många biografiska upplysningar.

⁵ Uppgift i *Sommarpr. i Vitt.* Här meddelas dikten efter Ansökning . . . under titel »Til densamme, visa på dess födelsedag», något som i sin mån bestyrker Kellgrens författarskap.

Som jag tror, kan man i dessa års dikter upptäcka en lätt skiftning i Kellgrens dikteriska utveckling. Den fria, nästan kåserande tonen hade han tidigt anslagit, framför allt i "Mina Löjen". Där finna vi också en Kellgrens personliga temperament närstående stämningväxling mellan löjen och tårar, förtjusning och afsmak. Båda dessa särmärken utvecklas på ett nytt sätt i dessa års dikter. Kellgrens ton i versen blir så fri, att den starkt närmar sig hans intima brefstil, och ändå erfar man ständigt en fläkt af ren poesi. Det bästa tidiga exemplet på detta är dikten till Armfelt. På ett utomordentligt lefvande och sprudlande sätt bevaras konversations-tonen ständigt, men hur vackert komma icke de käcka barndomsminnena fram, och på hvilka värdiga villkor få icke Gustaf och Armfelt sitt lof. Det är säkerligen viktigt, att Kellgrens känslor springa fram midt ur en raljerande hvardagston. Man ser, hur verklig hans innersta och varmaste känslighet blifvit för honom, och det är tydligen blott en tidsfråga, när han skall kasta roccocoskalet för att låta den helt framträda. En brytning med roccocostilen innebär tydligen "Nytt försök til orimmad vers", som är en satir mera i engelsk anda. Verkliga känsligenombrott finnas, såsom vi senare skola framhålla, i några partier både i "Cynthia" och dikten till Oxenstierna.

Det skaldestycke, hvori Kellgren första gången helt och offentligt visade en ny anda, är "Man äger snille, för det man är galen". Väl var man van vid "den glada och lekande skalden", men när han "kastar sin *Sifflet* och fattar *Basunen*",¹ då är han fullt ny. Hur gripande Kellgren hänvänder sig till Manhem, hvilka modiga ord till konungen, hvilken nästan Tegnérsk entusiasm för ljusets seger:

Från dårskap är all last; all dygd af ljuset är.

Denna dikt, skrifven på alexandriner, bunden vid dagshändelserna ägnar sig dock mindre för analys. Jag erinrar blott om att Kellgren själf säger, att hans sträfva skämt öfver "Miltons rus och Newtons rit" "är helt och hållit i Engelsk smak, såsom det höfves om tvenne Engelmän". Själfva namnet Manhem, ett nytt ord i

¹ Kellgrens egna uttryck i noterna.

Kellgrens diktning, har han nog tagit från Clewbergs "Ode till svenska folket". Vi öfvergå nu i stället till en rad intimare dikter: "Ode öfver Förtviflan", "Sigvarth och Hilma" (båda före K- och k-brevet mars 1788) och "Til Christina" (1788 — våren 1789).¹

När Kellgren första gången publicerade "Ode öfver Förtviflan" i Knös "Samling af svenska vitterhetsstycken" D. 1 1789, bifogas följande not: "Det torde, i afseende på en viss Class af Läsare, ej vara öfverflödigt at anmärka, det Passionernes språk icke alltid bör eller kan vara det samma, som Religionens och Förnuftets". Här häfdas alltså plats för ett nytt språk, passionernas, som ej blott är främmande för religionen — en gammal sats af Kellgren — utan också för sens commons. Denna lidelsens medvetna opposition mot förnuftet är något högst märkligt i Kellgrens utvecklingshistoria. Ännu märkligare är dock själfva dikten. Nyheten märkes redan i versen. Den har visserligen den gamla odestrofens rimschema fullkomligt iakttaget, men jamben har utbytts mot den — åtminstone vid denna tid — uttrycksfullare trokéen. I dessa trokéer ha ingjutits en ny känsla, nya stämningar, nya naturintryck. Genast kastas vi in i en själs upprorskamp. Tomhet, mörker, köld och vanmakt betäcka honom. Till natten, "dvalans ort", längtar han. Han begär döden. Men plågorna vilja ej öfverge honom. Åter förs han upp i dagen "att förbanna få dess sken". Då vänder han sig mot solen och ber den att med sitt ljus ej öka måttet af hans plågor. "Fåfångt! Strömmar utaf ljus" flöda öfver honom. Med själens förvisnande vanställes hela naturen för honom. Hans sinnen öppna sig blott för smärtan.

När från nattens djupa näste
Skuggan sprids kring Himlens fäste,
Önskar jag hon evig blef.
Börjar lärkan morgonsången,
Önskar jag hon sista gången
Mörkrets tystnad från mig dref.

¹ Dateringen Sylwans, som af honom kommer att motiveras. Jag behöfver icke påpeka, hvilken betydelse denna välvilligt lämnade underrättelse haft för min undersökning.

Men hvarför skall han då stanna här i denna jämmerdal? Gamla argument anföras för att han själf skall lösa sig ur sin smärta. Men då springer en ny källa fram i hans väsen. En ny tro genom-bäfvat honom:

Ach! han är ej en barbar,
 Han, som varelsernas slägte
 Ur det tomma djupet väckte —
 Nej, han är en vän, en far.
 Matta då ej mer hans öra,
 At din döfva jämmer höra.
 Vet, då han din sällhet slöt,
 Gick han at din död befalla.
 Usle! skynda då at falla
 I hans faderliga sköt.

Detta referat torde vara nog för att låta oss ana diktens skönheter. Det bör också ge ett begrepp om hur mycket själfupplefvadt, som ligger bakom. Men Kellgren har fått kraft att uttrycka detta genom att vissa tidsströmningar fört upp hans känslor till ytan. Särskildt tydligt märkes ett kraftigt inflytande från Youngs "Nat-tankar".

Det finns samma känsla af lifsleda och ödslighet hos båda. Lifvet och världen äro för Kellgren blott "denna mörka öde-sträcka". Young utropar *The life . . . This is the desert, this the solitude*.¹ Kellgren talar om "dessa moln som mig betäcka". Young säger: "All, all on earth is shadow." Båda fly till natten, "dvalans, hvilans ort" och Kellgren tillägger "Parquer! skynden er at sluta, Evigt sluta dödens port!" Young utbryter: "how happy they, who wake no more." Också i sömnen förföljer plågan dem. Man jämföre:

I wake, emerging from a sea of dreams
 Tumultuous; where my wreck'd desponding thought,
 From wave to wave of fancied misery,
 At random drove, her helm of reason lost

¹ Samtliga citat, utom det sista från N. 5, äro tagna från den af Kellgren särskildt beundrade första natten. Som citaten mera ha karaktär af ex. ur högen än belägg kan jag nöja mig med denna hänvisning, då jag ej haft tillgång till någon autentisk upplaga.

Gud! — ren deras sträfva rop
 Tystnans hvalf til genljud tvingar —
 Ren på blodbestänkta vingar
 Nalkas deras ilskna hop —
 Intet djup kan mig fördölja,
 Ingen natt min fristad hölja.

Men ändå mer olidliga äro ljus och sol:

»Let Indians, and the gay, like Indians, fond
 Of feather'd fopperies, the sun adore:
 Darkness has more divinity for me;

Mot detta svarar Kellgrens ord:

»Sjunge lyckans barn din heder,
 När du dina strålar breder
 Kring en verld som för dem ler!
 Ack! men lät ej dina lågor
 Öka dagen af de plågor,
 Som min själ tilfyllest ser.»

Också den försonliga religiösa slutstrofen i Kellgrens dikt har lärt af Youngs barnsliga vördnad för "the Almighty". Men både detta och hvad Kellgren för öfrigt mottagit från Young är af honom personligt tillefvat. Vi ha ju knappast funnit något precis öfverensstämmande uttryck. Bara det är ju belysande för Kellgrens själfständighet, att under det Young uttrycker sina känslor i ett väldigt diktverk på nio sånger, får Kellgren fram det han vill i ett kort litet lyriskt stycke.

I hela dikten kan Kellgren ej heller ständigt behålla nattstämningen. Just när han bedt solen aldrig mera lysa utan lämna honom i hans mörker, öfverväldigas han af hur vacker den en gång synts honom, och han sjunger en liten hymn:

Fåfångt! — strömmar utaf ljus
 Evigt från din urna flöda,
 Än at nära fältets gröda,
 Än at bränna öknens grus.
 O! hvad sällhet du mig bådats,
 När din glans jag fordom skådat,

Stänkande på österns bryn
 Purpur, guld och diamanter,
 Svallande från zeniths branter,
 Fladdrande på aftonskyn.

Som helhet betraktad är Ode öfver Förtvifvan en af Kellgrens mest personliga dikter. Språket är — Kellgrens not till trots — dock ej alldeles fritt från den tidigare odestilen. I detta fall står dikten på samma plan som Man äger ej snille för det man är galen, hvilken den väl äfven till tiden ligger nära.

Också i "Sigvarth och Hilma" märkes det nya redan i versen. Dikten är skriven på blankvers. Med undantag af det halft ofrivilliga försöket med rimlost versmått i striden mot Thorild är detta första gången Kellgren använder en modern orimmad meter. Bland dessa väljer han naturligt nog den vers, hvarpå "Paradise Lost" och "Night Thoughts" skrifvits. Sylwan har i sin uppsats "Nya Skapelsen" i "Studier tillägnade Henrik Schüek" påpekat den egenheten hos Kellgrens blankvers, att den alltid slutar kvinnligt. Han har också framhållit, att Kellgren kan ha tagit som exempel versen i förra hälften af Baggesens dikt "Leiesvendene," 1785 intagen i "Minerva". Med fullt instämmande häri vill jag endast häfda, att hvad som bestämde Kellgren att upptaga blankversen i denna form var, att han härigenom efter hvarje versslut framkallade en paus och sålunda undvek en alltför stark "öfverklifning", något som 1700-tals skalderna sedan gammalt voro rädda för. Ett stöd för denna teori finner jag i att, utom Elgström, äfven Oxenstierna i sin Milton-öfversättning och Enberg i sin öfversättning af Night Thoughts iakttaga samma regel.

I stämning och diktion är det, så vidt jag kan se, blott ett ställe i Sigvarth och Hilma, som för tanken på Young och Milton. Det är den bedårande skildringen af Hilma:

Lätt kom hon, som en vårfläkt, öfver fältet;
 Och såsom blomstret för de blida vindar,
 Så sönk och uppsteg blomstret i des fotspår.

Det erinrar väl främst om Young:

Or trace his Footsteps by the rising Flowers.

Jämför dock också Miltons skildring af hur Eva går omkring och ser till sina blommor och frukter i Paradiset (början af bok 8):

they at her coming sprung
And tuchd by her fair tendance gladlier grew.

Det är en af den nya diktens älsklingsbilder. Den användes af den unge Göthe redan 1772. Härhemma kom den fram i en öfversättning af en Ossians efterbildning — Taras sånger, publicerad 1789 i Göteborg i "Samlingar för Hjertat och Snillet". Af våra romantiker ända fram till Malmström blef den sedan älskad.¹

Det härskande inflytandet på Sigvarth och Hilma kommer från ett annat engelskt håll — från Ossian. Att inledningen upprullar ett ossianskt landskap har redan Hasselquist anmärkt.² Vi se en villmark utan blomster, blott nakna tisteln och sorgsna ljunger växer där:

Och moln och dimmor hvila tungt deröfver.

Också öfriga landskapsstämningar i dikten ha, fränsedt några stänk af roccoco, ossiansk färg. Så denna i slutet af dikten:

— Nu skymtar, ryslig,
Vid nakna tallens fot den mörka floden,
Tyst, evigt sofvande, ej väckt af vinden,
Ej hvälfd af vågen —.

Tallen torde ha införts i vår 1700-tals diktning genom Ossian, och på honom tyda också uttrycken "väckt af vinden", "hvälfd af vågen" (man märke särskildt alliterationen). Också något af Sigvarths irrande ensamhetskänsla och hans besjungande af sin forna lycka förena sig lätt med ossianska stämningar ("Selmas sånger").

Däremot kommer själfva skildringen af Sigvarths och Hilmas möte från helt annat håll. Här är det ännu roccocodikten, som spelar in. Läs vi t. ex. dessa rader:

¹ Jfr RUBEN BERG *Svenska studier* sid. 88, hvarifrån ex. hämtats utom beläggen från Milton och Kellgren.

² A. a. sid. 73.

Här satte hon sig ensam med sin oskuld,
 Och Vestan lekte i des öppna slöja,
 Och böljan såg hvad aldrig dagens öga —

Så finna vi t. o. m. i sista versen en antydning om den badscen vi så väl känna från Atis och Camilla och som Gyllenborg i "Sommarquädet" och Oxenstierna i "Middagen" nyss upptagit. Fortsätta vi att läsa, finna vi detta gamla roccocomotiv med älskaren, som bakom busken bespejar sin älskade.

Tyst, som en vålnad, der vid häcken, låg jag,
 Och mina blickar drucko himmelsk vällust:
 Men falska löfvet hviskade min gömsla —

Så följer Sigvarths kärleksförklaring: "Jag dör om du ej älskar mig". Som vanligt framkallar detta att flickan darrar, vill fly, men kan ej, rodnar, gråter och så:

En blick åt Himlen, en åt mig — så föll hon
 Vanmäktig i min famn —

Erinrar man sig den liknande scenen i Creutz' Daphne, så måste man erkänna, att det ligger litet schablon i de älskandes första förening, fastän Kellgren fått mycket mera poesi öfver sin skildring — man hågkomme Creutz' spefulla anmärkning midt i, att man ej gärna dör af kärlek —.

Härefter kommer emellertid något nytt. Hade dikten varit ett vanligt roccocostycke, hade Hilma öfverlämnat sig helt åt kärleken och dikten kunde varit slut. I stället förebrår hon sin älskade, att han vill öfverrumpla hennes känslor. Hon pekar på sin faders hydda och säger:

Han älskar mig, och dygden hos den Ädle;
 Han skall ej neka mig åt Sigvarths kärlek —

Nu kommer ordningen till Sigvarth att bäfva inför denna dygd, som i sin svaghet vet vädja till hans eget hjärta. Förebilden för detta kan man söka på många håll. Men själfva omvärderingen af

dygden från roccocons lättsinniga hängifvenhet till en högre och djupare prägling af detta ord kommer naturligtvis från Rousseau. Jag tror för min del, att hans inflytande tillräckligt förklarar detta parti, helst vi från denna tid (1790) ha Kellgrens beundrande ord om "La nouvelle Heloise", den nya dygdens och kärlekens evangelium. "Men I, hänryckte Älskare! I som läsen dessa Bref med St. Preux's och Julies hjerta, hvad blifver er dom? beundran och tårar".¹

Till sist skola vi också kasta en blick på slutscenen, där Charon för Sigvarth öfver underjordens mörka flod till den på andra stranden väntande Hilma. Det är ingen nyhet för Kellgren att sluta en kärleksdikt med tanken på Tartaren. Det hade han för längesen lärt af Horatius. Men förr var det med en rysande känsla af intighet han vände blicken ditåt. På sin höjd mötte honom där "blotta hamnen af en skönhet". Här har i stället kärleken öfvervunnit döden. Denna blir för honom blott en vinning,

När Hilmas röst på andra stranden ropar.

Dessa tankar utföras nu i en verklig scen från underjorden. Charon är emellertid icke den barske och smutsige färjkarl Vergilius så kraftfullt skildrat, utan en ossiansk åldring, "som nickar vänligt med sin kala hjessa".

Vilja vi nu ett ögonblick granska stilen, så måste vi erkänna, att den verkligen är helt ny. Vi märka, hur 1700-talsuttryck och ossianismer mötas, men allt får en vag, stämningsväckande karaktär. Stundom snudda väl utropen vid sentimentalitet, stundom äro bilderna stereotyper, men vi glida förbi det och märka det knappt för de många ställen af stor skönhet här finnas. Jag erinrar än en gång om skildringen af Hilma, där versens smältande klang förhöjer intrycket af hennes lätta gång. Här kan man verkligen tala om en af romantik genomstrålad roccoco. Och hur gripande afslutas ej Sigvarths och Hilmas kärleksscen med denna enda, bortglidande, förtonande rad:

Kom! sade hon och flydde — kom! och flydde.

¹ Jfr »Om andelige poemer» Sl. Sk. sid. 263.

Vi kunna lägga märke till, att upprepningen här är det stilistiskt verksamma medlet.

En systerdikt till Sigvarth och Hilma är "Til Christina". Den är åter skriven på blankvers, åter inspirerad af Ossian. Vi kastas genast "ner i dalens djup och bergets klyfta" för att bevittna Timons¹ manligt melankoliska bekännelse. Förvisso är denna fylld af Kellgrens egen kamp och resignation, men den erinrar samtidigt, kanske mest till dispositionen, om liknande utgjutelser hos Ossians hjältar, särskildt i Alpins sång. Där heter det om Ossian, enligt Kellgrens egen öfversättning (ty så kunna vi väl kalla den nu):

"Men min tunga är nu föråldrad; och min själ har försvagats. Jag hör understundom Bardernes vålnader, och lär deras angenäma sång. Men minnet felar mig; jag hör årens kallande. De säga, i förbigående, hvarföre sjunger *Ossian*? Snart skall han ligga i det trånga huset, och ingen Bard skall upphöja hans ära.

Förflyten, i mörka år, ty I bringen ingen glädje i edert lopp. Låten grafven öppnas för Ossian, ty hans styrka felar."

Jämföra vi detta med Kellgrens utbrott, finna vi, att han också besjunger sig som skald, skildrar tidens nedbrytande verkan på sig, finner glädje i de stora hädangångna snillena (som Ossian lyssnar till sånger af Bardernas vålnader) och kastar slutligen en långtande blick på grafven. Då ser han, hur "en sårad vän, en dårad älskling" i ett ossianskt nattromantiskt oväder får se:

På ekens mossbelupna stam, min härpa
Förutan strängar hvisslande i vinden.

Att harpan på den mossbelupna eken hämtats från Ossian är klart,² men också det sista allittererande uttrycket är en ren remi-

¹ SYLWAN föreslår i *N. S.* att Timons namn upptagits från en passus i Leiesvendene. Detta är ju mycket möjligt, men gestalten var föröfrigt ej okänd. I den långt tidigare dikten till Gyllenborg har Kellgren själf nämnt honom.

² Det finnes annars en rätt märklig parallell till detta i Lidners Bref til en Vän, skrifvet i Werthers Stil (1785, tryckt så vidt känt först i *Nyare Arbeten* 1793). Där heter det: »På en af stormar härjad tall, Förutan strängar Lyran hänger», och han fortsätter med en än ryligare nattskildring än Kellgren.

niscens därifrån. I början af samma Alpins sång talas det nämligen om "long grass which whistles in the wind." Detta sker i en grafsång öfver den fallne Morar. Skildringen där af grafplatsen och de efterlevandandes sorg har nog i det hela haft en viss betydelse för Kellgrens graffantasi.

Detta motiv, som litteraturhistoriskt sedt har sin egentliga utgångspunkt i Grays "Kyrkogårdselegie" och dess efterbildningar (en sådan finns i fjärde sången af Les Jardins), är ej heller nytt i den svenska dikten. Lidner sjunger ju i "Medea" till den i striden fallne: "En skönhet, ung och fri, skall till din graf med rosor gå". Sjöberg meddelar i St. P. 1783 n:r 126 en svag och ofullständig öfversättning af slutépitafen i Grays dikt, som han sedan fullständigt skulle tolka under titeln "Kyrkogården i Lindesdala". Ännu märkligare är Clewbergs "Höstsång", intagen i det af Kellgren redigerade 4:de bandet af Utile Dulcis "Vitterhetsnöjen" 1781, men känd af Kellgren redan från Åbotiden. På en höstpromenad på "landtbygden" fantiserar skalden här om sin egen graf (direkt inspirerad af Gray i denna liksom i de två följande versarna):

En otäljd sten min mull skall hölja,
 En lind skall denna stenen dölja,
 Här skall ej resas någon stod.
 Men vill man mig en grafskrift gifva,
 Må man i barkens yta skrifva:
 »Mot vännen öm, mot usla god».

Kellgren har ju gett sin skildring en långt mera gripande energi, men uttrycket "en otäljd sten" ger tydligen vid handen, att hans fantasi delvis utgått från detta ställe i Clewbergs dikt.

Med graffantasin slutar Timons tal, och då heter det:

såsom havets dyning efter stormen,
 Var svallet af hans själ.

Att så jämställa själsrörelser med naturstämningar är ytterst vanligt hos Ossian. Så tillfrågas Alpin: Why complainest thou, as

a blast in the wood; as a wave on the lonely shore?“ Strax där-
 efter står det hos Kellgren:

Han log — men löjet i hans mörka öga
 Var såsom lampans natteliga strålar,
 Som månans strålar ur de spridda molnen
 När höstens dimmor hvila tungt i dalen —.

Denna sista bild är åter en gång rent af en reminiscens, nu hämtad från slutet af Carthon, som Kellgren så väl kände genom Clewbergs sysslan därmed. Där heter det: “Age is dark and unlovely; it is like the glimmering light of the moon when it skines through broken clouds, and the mist is on the hills.“ Intressant är, att Kellgren låter dimman hvila tungt i dalen under det den hos Ossian stannar öfver kullarne. I ett berglandskap är det ju vanligt, att molnen gå ner och inhölja topparne, men med Kellgrens erfarenhet stämde det ej. Därför ändrade han detta. Härmed slutar inflytandet från Ossian ungefär midt i dikten, och vi finna något nytt.¹

Trött på striden inom sig själf har Timon kastat sig på en torfbädd och somnar stilla. Ej mer uppstiga “kvalets drömmar ur Tartaren“. Youngstämningen från “Ode öfver Förtviflan“ har glidit bort. I stället kommer “mild opåkallad den tysta sömnen“ och

Hoppets skuggor

I lätta silfverskir med band af rosor;
 Och glädjens lifligare ljusa hamnar
 I Himlens stjernbeströdda azurskrudar
 Kringfläktade hans själ. — Och när de flydde
 Vid morgontimmans vink och solens anblick;

— — —

sagta friskna nu de dufna lemmar
 Och villigt öppnar sig hans blick för dagen:
 Och när den öppnas — Gud! hvad glada röster

---

¹ Också den tillfälligt uppträdande druiden kan ha hämtats från Ossian Macpherson nämner en sådan i en not till »Comala«. Annars voro de väl mest kända genom Klopstocks »Hermanns Schlacht».

Af himmelsk harmoni ha nått hans öra!
 Liket rösten af de helige på Horeb
 Ljuft sammanstämde med Seraphers harpor,
 När Herrans salighet besöker jorden —

Det är en glans och fest öfver denna skildring, som säger oss, att Kellgren genomlevvat detta fullt och helt. Det finns också en närstående parallell härtill i "Gustaf Vasa". Efter en sömn i lyckliga drömmar utbrister Gustaf:

Hvad ljuftig dröm! hvad bild af sälla tider!
 Hur lyckligt är min själ af denna syn förbytt!
 De grymma sorgers moln för hoppets strålar flytt,
 En hög och himmelsk kraft sig i mitt väsen sprider.

Och han slutar med en psalm.

Men samtidigt ha Kellgrens egna stämningar fått lif, blifvit fattbara och tagit gestalt för hans inbillning genom ett kärleksfullt studium af Milton. Det finns väl ingen, som skildrat den lätta, stärkande sömnen och det ljuftiga, morgonfriska uppvaknandet där-efter så, som just denne (man tänke på skildringen af Adams uppvaknande i sång 5): är det icke också från Milton Kellgren lärt sig använda den nya kolorit, hvilken finnes i uttryck som silfverskir, himlens stjärnbeströdda asurskrudar. Till slut, när allt brusar ut i en biblisk fantasi och himmelsk harmoni omhvärfver skalden, veta vi visst, att det är toner lärda af Edens skald. Också landskapet förändrar sig hastigt, nästan litet operamässigt, från natthöljdt ossianskt klippland till Paradisets soliga lunder:

Der — hvilken Gud har skiftat denna vildmark.
 Och klädt des nakna sand med blomstrets sammet,
 Och bytt dess gula barr i Palmens grönska.

Det är denna natur, som för framtiden blir Kellgrens. I "Däl- den" reser sig den "dristiga Cedern", men vid dess fot kvardröjer ännu en "vickande" väppling — ett sista vackert naturalistiskt drag. I "Nya Skapelsen" har naturen helt blifvit en paradisets

drömgård. Cedern, rosen, liljan och västanfläkten äro de enda bestämda naturföremålen.¹

Efter det Miltonska anslaget föras vi ut i själfva lifvet och ljuset. Det helt upplefda kommer fram, när Kellgren nu får skildra Christinas omvårdande vänskap och verkligheten ger sin föryngrande kraft åt dikten. Men det är också en scen typisk för tiden, detta, när Timon finner tröst för sin upprifna själ i att betrakta en mor omgifven af sina barn och erfar, hur kärleken "med oupplösligt band förenar två makars hjertan". Hur erinras vi ej här om Saint-Preux i Julies hem, njutande af den husliga sällhet det andas och glädande sig åt de uppblomstrande barnen. Eller det är Werther, som får se Lotte skifta kvällsvarsbrödet åt sina små syskon. Det är klart, att det icke här är tal om påverkan, men det förefaller mig, som om man bättre förstod Kellgrens känslor med detta perspektiv för ögonen.

Vilja vi närmare betrakta dikten och något studera oss in i dess språkliga utformning, supplerar detta våra iakttagelser. Böök² har i några briljanta ord om denna och föregående dikt framhållit, hur "upprepningen, hopningen, koordineringen utgör ett af de viktigaste tekniska greppen i denna stil", som han motsätter den retoriska. Med skäl framhålles, att det är blankversen, som med sin utrymmesrika, böjliga växt möjliggör uttryckets upplösning till variation och organisk stegring. Emellertid är denna stil ingen fullkomlig nyhet i Kellgrens diktning. Det versmått, som tillåtit dess utveckling, är den 4-fotade jamben utan strofindelning, bunden nästan endast genom det nyckfullt flätade rimmet — och för Kellgren var ej detta någon tung boja. Det är "Mina Løjens" vers, Kellgrens första älsklingsvers, som från början haft ett stort inflytande på uppkomsten af hans otvungna, växlingsrika poetiska stil. För att ådagalägga detta, vill jag blott erinra om en af de sista dikter af Kellgren, som skrivits på detta versmått — Propertius' Cynthia.

---

¹ Det bör betonas, att både cedern och palmen inta bemärkta platser i Miltons paradis.

² *Per Elgströms romantiska poesi. Samlaren* 29, sid. 114—116. Böök framhåller också, att dessa dikter stått under inflytande af engelsk poesi.

Dikten är så mycket intressantare, som Kellgrens breda utmålning så starkt kontrasterar mot Propertius' knappa uttryck. Dennes antydningar växa för Kellgren ständigt ut till lefvande situationer. Men det är icke parafras detta, utan något originellt nytt. Stilen är visserligen uttänjd, men passionerad och målande i hvarenda rad. Som vanligt är den mest egendomligt utvecklad, när den får uttrycka det största innehållet. Jag anför detta ställe som fullständigt saknar motstycke hos Propertius:

Så sant mig lifvet blott behagar,
 Då jag det dela får med dig;
 Så sant jag slutar mina dagar
 Den stund du mer ej älskar mig;
 Så sant din smärta är min smärta,
 Dit väl allena alt mit väl,
 Du enda känslan för mit hjerta,
 Du enda tanken för min själ . . .

Man ser, hur Kellgren med hvarje vers vill fånga in mer af sin känslas fullhet. Upprepning med stegring är redan här lösen. Men uttrycket är tydligen mer preciseradt än senare blir fallet.¹

Ty i Sigvarth och Hilma och Til Christina finnas dessutom en viss trefvan och vaghet i uttrycket, som breder ett alldeles eget stämningsväckande flor öfver dem. Detta sammanhänger ej blott med den nya versen utan med ossianska skuggestalter och dimlandskap. För Kellgren själf innebar detta nog ett stadium, som borde öfvervinnas; och med rätta. Att genomgå det har fördjupat honom, men i längden passade det ej hans läggning. Särskildt märka vi det i början af "Til Christina". Ossianismerna äro väl talrika. Kellgrens egna uttryck snudda stundom vid sentimentalitet. Timons graf får man skänka blott "en enda tår af känsla". Utom det storartade själfporträttet i början har förra hälften föga verkligt

¹ Under denna tid har kanske Delilles öfverlägsna sätt att behandla alexandrinen, ledigt men med charm och precision, rent stilistiskt påverkat Kellgren. De använda nämligen delvis samma stilistiska medel. Bådas stil är uttänjd i långa meningar med många satser i följd; uppräknningar, verbhopningar förekomma hos båda. Delille får häraf fram poetisk konversation. Kellgren ofta verklig pöesi.

tagande poesi. Men samtidigt med den vackra skildringen af uppvaknandet genomandas hela dikten af en ny morgonfläkt. Versen får den skiftande, hastigt stämningsväxlande karaktär, som är Kellgren egen. Hänförelsen och den lyriska flykten stiga ända till den sista versens sista ord, där Christinas namn första gången nämnes. Målet för den känslans lyftning, som är diktens ämne, visar sig längst bort, och när det är nått, slutar sången.

Med detta solfyllda slut har Kellgren öfvervunnit de nattstämningar, som lågo öfver diktens början, liksom öfver Förtviflan och Sigvarth och Hilma. I samma stycke, där Ossians inflytande visar sig starkast, har han kämpat sig ifrån detta och lämnar det, liksom Youngs nattstämningar, bakom sig. Hans väg går mot "Nya Skapelsen" och hans vägvisare är Milton. Innan vi komma dit, måste vi dock dröja vid några nya dikter, främst "Kantaten" på nyåret 1789 och "Dälden" (St. P. d. $1^{3/2}$ och $1^{6/4}$ 1789).

Bägge ha politisk syftning. Härom, liksom om särskildt Kantatens allmänt fosterländska tendens är så mycket sagdt, att jag ej behöfver dröja därvid. Jag vill i stället fästa uppmärksamheten på den kosmiska fantasi, som utmärker dessa dikter. Kantaten börjar med ett rådslag i himlen. Men det är icke Jupiter som presiderar inför en gudavärld i stubb och negligé. Guds budord ljuder, och dess utförande får majestät af en handling, som sträcker sig kring världarne.

Röst af Allfaders mun: »Ännu ett år åt Verlden:

»Ännu et hvarf af Solens gamla lopp,

»Förr än jag kröner dygdens hopp

»Och störtar lasterne, och dårskapen och flården.»

Du, sistnämnd i det ottonde

Af Seklets tiotal! Du hörde det och väcktes

Utur den dröm af möjlig varelse,

Hvari du, dödligt slumrande,

Med natt af evighet betäcktes —

— — —

Glad, förundrad öppnar du

Din första blick för dagen — första gången

Ser Tidens fält, och Lifvets. —

Underbart skildras här födelseprocessen som livvets uppståndelseunder. Denna stolta början motsvaras af ett lika värdigt slut. Med tanke på att hon kunde falla "bland Nationerne en slaf," tillropar Svea det nya året:

O! så stört ock du, bedragen,
Från din höjd, i glömskans haf!
Och för evigt slockne ljuset
Af den sol, som leder dig!
Och försvinne jag i gruset
Af den verld, som föll med mig!

Man får starkare fram fantasiens rymd och dristighet, om man jämför den med följande Horatianskt¹ färgade ord af Gustaf (G. W, II: 3):

Och skulle Sverge ej förlossas
Ur sina bojor af min hand,
Skall dock min ära bli, at krossas
I gruset af mit fosterland.

Samtidigt bör man lägga märke till, att hyperbolen i Sveas tal mildras och blir för tanken mera fattbar genom att det redan i inledningen ifrågasättes, om ännu ett år skall förunnas jorden.

I Dälden, en af Kellgrens mest fulländade dikter, få vi en ny solsång.

Stolt, majestätlig, i ljusets silfverskrud
Satt på sin thron, å den höga kräftans
Glödande himlafält, dagens Drott.

Man märke motsatsen mot Dälden:

Under låg Dälden, i glans försmäktande;
Och med osläckelig törst drack Gudens
Brännande blick des näringssaft.

Den tillber "i härjarns brand". Det är åter en flykt öfver jorden, hvilken för skalden på afstånd smälter ihop till en tillbed-

¹ Jfr inledningsstroforna i Horatius' 3. Ode B. 3, förut rätt slafviskt efterbildade i »En stadig mans» sjunde strof: »Låt ödet raså, storma, plåga; . . .»

jande, hopkrupen stackars varelse. Anmärkningsvärdt är, att Kellgren formar detta hörn af världen till en däld. Det är nu hans älsklingsbild. I Sigvarth och Hilma står: "Nu sjunker vandrarns fotspår I däliden mer och mer". Til Christina börjar: "Längst ned i dalens djup . . . nyss flydde Timon". I Til Fredrika antydes: "Den skumma stig, som mit fjät åt däliden leder". Vi minnas ännu från Nya Skapelsen: "Skräck omsmög i den skumma dal". Mot solen och rymden bildar ju också däliden en mäktig kontrast.¹

Den kosmiska flykt vi funnit i dessa två dikter återkommer stegrad och frigjord i den underbara början af Nya Skapelsen, liksom i den besjälade panteism, som genomtränger hela dikten. Detta gemensamma drag i alla tre dikterna härstammar nog från en gemensam ursprungskälla: Milton. Framför allt är det fallet med början af Kantaten och Nya Skapelsen. Hur skaparordets Varde rycker fram året ur dess "dröm af möjlig varelse", erinrar starkt om Miltonska scener. Jag anför, hvad han tillropar ljuset (B. 3, v. 8—12):

before the Sun,
Before the Heavens thou wert, and at the voice
Of God, as with a Mantle didst invest
The rising world of waters dark and deep,
Won from the void and formless infinite.

Det kan tilläggas, att några rader senare (v. 18) använder Milton uttrycket "eternal night".

Än mer betydande är Miltons inslag i Nya Skapelsen. De förebilder för denna dikt man hittills anført ha alla det emot sig, att de äro för betydelselösa i jämförelse med Nya Skapelsens eget värde. Men i Paradise Lost möta vi imponerande samlad den poesi, den höghet, den allkänsla, som griper oss i Nya Skapelsen. Mil-

¹ Däldens öfriga motiv äro också hemvanda i Kellgrens diktning. Cedern kontrasterar mot väpplingen på samma sätt som i »En stadig man» eken mot den slafviskt bugande granen. Båda ställena höra också jämföras med Lafontaines fabel »Le chêne et le roseau» L. 1:22. Blommans förhållande till solen erinrar om den bekanta lilla suppliken till Gustaf III, men där är han »le roi soleil», här förstöraren.

tons skildring af världsdaningen, af paradiset, af Adams och Evas kärlek (B. 4, B. 8 v. 500—558) har Kellgren starkt genomlevvat, innan han kunde stiga till sin egen dikts höghet. Alla dessa bilder glida ju som associationer förbi oss i Nya Skapelsen. Att detta samband mellan Milton och Nya Skapelsen ej är en tom konstruktion utan lefvande sant kunna vi fatta, om vi ett ögonblick tänka på Franzéns "Människans anlete". Denna dikt liknar ju mycket och har ju lärt mycket af "Nya Skapelsen. Men inflytandet från Milton ligger där i än mer öppen dag. Dikten drömmer sig tillbaks till Eden. Känslan af människans majestät, såsom formadt efter Guds beläte är något, som helt går tillbaka på Milton. Det mycket sägande mottot, "The human face divine", har hämtats från inledningen till tredje boken i Paradise Lost. Denna dikts beroende af Milton tyckes mig också kasta belysning tillbaks på Kellgrens förhållande till honom. Kellgren är ju friare gentemot Milton, men han har af honom lärt så, som man lär af de störste. Det finns inget nedtryckande i ett sådant beroende, tvärtom, det verkar blott väckande på våra känslor, vår fantasi och våra egna upplevelser.

Tillsammans med inflytandet från Milton böra vi betrakta ett annat, som nu också träder fram. Det kommer från Thorild och Lidner. Striden mellan Kellgren och Thorild har säkert gifvit en kraftig stöt till Kellgrens inre utveckling under dessa år. Men förhållandet var för bittert för att Kellgren skulle kunna taga upp något direkt från Thorild och hans krets. Ännu i noterna till Man äger ej snille för det man är galen angripes ju den "epileptiska" poesin skarpt. Men när Kellgren nu själf kom att gå till samma källor — Young, Ossian och Milton — som Thorild och Lidner förut sökt sig hän till, måste han känna, att hans egen diktning mot hans vilja kom att närma sig deras. Han frågar också i jan. 1788 om en tillägnan af Gustaf Adolph och Ebba Brahe till konungen: "Är det vers? Är det Prose? Är det intet något sluttande till Thorenianisme?"¹ Samma år veta vi, att Kellgren prenumererat på Lidners "Samlade arbeten" (d. 1 1788, d. 2 "1789" [utkom i slutet af 1788]).

¹ SCHÜCK a. a, sid. 86.

Efter dessa fakta blir det betydelsefullt, att Kellgren i Dälden begagnar ett orimligt versmått, som utbildats ur det Thorild användt i "De tvänne Åldrarne",¹ meddelad i St. P. 1789 n:r 2 några månader före Kellgrens dikt. Samtidigt visar versen i Kantaten stora öfverensstämmelser med särskildt ett parti af Lidners "Yttersta domen" (som just vid denna tid var en nyhet, och som Kellgren först lärde känna i den ofvan nämnda samlingen). Jag menar det ställe, där Lidner låter den episka alexandrinen plötsligt afbrytas af helgonens af David anförda körer till Messias lof.² Kellgrens "episka" partier, om jag så får kalla dem, äro ju skrifna på alexandriner omväxlande med 5- och 4-fotade jamber, och dessa afbrytas också af kören. Chorerna af lyckliga och olyckliga ha skrifvits på 4-fotade anapester med samma katalex och rimväxling som i Davids hymn. Det svaga försök till blandad vers, som förekommer i de stridande rösterna ("Höj mig till Gudars magt", "Kläd mig i ärans pragt") förekommer hos Lidner i en litet tidigare kör ("Och för ditt lof du gränser ej satt," "här i den eviga dödens natt"). Mellan de körer, som hos Lidner skrifvits på anapester, inblandades andra på fyrfotade trokéer. Det är samma versmått, hvarpå Sveas tal till året utsäges, men här är rimflätningen mera invecklad.

Nu bör det emellertid betonas, att i tidigare kantater, framför allt i dikterna till Enkedrottningens begrafning, uppblandar Kellgren jamben sparsamt med antingen anapester eller trokéer (båda 4-fotade). Men härmed åstadkommes då ej samma effekt som nu. De nya fallande rytmerna användas blott i ingångskören och ger denna något väckande nytt; sedan glida körer och arior åter öfver i jamber. Både i Yttersta domen och Kantaten åtfölja de nya versmåttens lyrikens genombrott efter de scener af upphöjd monumentalitet, som alexandrinen fått tolka.

Med versmättet har också något af stämningen förts öfver från den förra dikten till den senare. Det förut omnämnda kosmiska

¹ Jfr G. KALLSTENIUS *Anteckningar om Kellgrens metrik. Språk och Stil* 1902, sid 26.

² Sammanställningen af dessa dikter liksom delvis utvecklingen af likheten mellan dem har fl. kand. A. Bäckström först påpekat för mig.

draget i Kantaten har säkert riktats också genom Lidners stolta dikt. Ännu tydligare är, att Kellgren här efterbildat Lidners utropsstil, framför allt då Svea framträder förföljd af Österns jätte.¹ Skalden griper då in (hur likt Lidner är ej detta ingripande) . . . "hvad har han sagt! Min mor, min fostermor! . . . Du gäckad i föragt!" I Yttersta domen kastar sig Eva ner för Messias och ber för människosläktet. Lidner utropar då: "O kärlek! o natur! o världars domare! Se människosläktets mor inför dig gråtande!" Man kan ju också jämföra Lidners:

Låt af din klädnad en skugga ock falla
Ner i den eviga dödens natt.

Med Kellgrens:

O låt en droppe hugsvalelse falla
Ned i den usles förvissnade famn.

Ett Thorild-Lidnerskt ord, som kommer in i denna dikt och återupptages i Nya Skapelsen, är "vimla".

Huru denna sista dikt påverkats af Thorild och Lidner är ej så lätt att säga.² Jag tycker dock, att den stolta panteism, som predikas särskildt i Passionernas andra sång, erinrar mycket om Nya Skapelsens allkänsla. Dessutom finnas många uttryck i dikten, som föra tanken på våra båda Sturm- und Drang-diktare. Kellgren har själf gifvit oss anledning till att göra denna hänvis-

---

¹ Den så mycket beundrade raden: »Ha dina berg ej järn och hjeltar mer?» är genom sin knapphet och uttrycksfullhet Kellgrens egendom men har som förutsättning Oxenstjernas skildring af Olof Trätäljas tid (ur det parti af »Skördarne», som upplästes i Sv. Ak. 24/1 88, tryckt i Knös *Samling* . . . I) särskildt dessa rader:

Det järn, som i vår jord, från Svenskars första dar
Med friheten blef födt at vara des försvar.

² HELLEN LINDGREN har i *Kellgrens »Nya Skapelsen» och dess källor* i *Svenska Dagbladet*, 1897 redan förfäktat inflytande från Thorild på Kellgrens dikt, särskildt från »Inbillningens nöjen».

ning, genom att han i stridsnoten till Man äger ej snille för det man är galen förklarar, att uttrycken "det högsta sköna och sanna," "Spherernas harmoni", "den himmelska fläkten" och "sjelfvet" tillhöra de i specifik mening moderna poemen. De tre första uttrycken finnas ju nästan lika lydande i Nya Skapelsen. Framför allt förvånar det väl, att Kellgren själf nu så gripande tolkar de höga Spherers harmoni.¹ Han måste på mellantiden haft någon djup upplevelse inför detta. Det är därför naturligt att peka på hans tillägnande af Milton under denna tid. Hvem som läst *Paradise Lost* erinrar sig ej, hur storartadt Milton användt sig af denna gamla vackra bild för att åskådliggöra änglarnes mystiska dans (B. 5, v. 618 och följ.) Att bilden upptagits härifrån, bestyrkes af fortsättningen "På berget Änglars harpor hördes". Redan i *Til Christina* stod ju uttrycket "himmelsk harmoni" i ett sammanhang, som oafvisligt pekade på Milton. Detta enskilda exempel belyser ytterligare, hvad jag förut sagt om att den engelska diktningen fört Kellgren öfver till Thorild och Lidner, och att inflytande från båda hållen strålar in på Kellgren och mötes i hans diktning.

Det finns emellertid ännu en annan strömning, som bidragit till att Nya Skapelsen kunde framträda. Det är den, hvilken man antytt genom att anföra Dorat och Baggesen som mönster. Rättast torde vara att säga, att Kellgren med Nya Skapelsen återknyter förbindelsen med sin ungdoms diktning. Gratien är adlad under Kellgrens nya känsla och skimrar mot oss lika lockande som fordom. Klarast visar det sig i versen. Det är samma dansande behag, samma nästan uppslupna förtjusning som i "Rosalie". Att det nyvaknande naturlifvets tid också är kärlekens, hade Kellgren ju visat redan i "Vårvisan" 1779. Gå vi närmare den sista tiden, finna vi jämte behaget också något af det nya djupet. Så i den lilla dikten till Oxenstierna 1786 med anledning af Dagens stunder. Den är graciös och förtjusande som många andra Kellgrens vändikter, men där finns också något nytt. Redan anslaget är märkligt.

---

¹ Ursprungligen (i versionen i St. P.) har han dock sökt undvika själfva uttrycket. Där står i stället: »De höga hvirflars harmoni».

Naturen misskänd, glömd, föraktad
 Ej mer sin älsklings dyrkan fick:
 Död för den usle Landtmans blick,
 Stum, vid den Lärdas glas betraktad.¹

Förgäfves mer, o Dagens Gud!
 Du Österns sky med guld bestrålar,
 Strör pärlor uti blommans skrud,
 Och höjderna med purpur målar.

Men ännu mer omedelbar och ny är denna strof:

Djupt i vår själ hans stämma sänktes,
 Stor blef Förtrollarns verkning spord:
 Åt mänskjan nya sinnen skänktes
 Och nya himlar och ny jord.

Det är nästan samma ord som i Nya Skapelsen, och det är samma versmått. I dikten "Til Fredrica"² finns ingen så tydlig öfverensstämmelse, men den andas en så allvarlig och sann känsla, att den i helhetsstämning kommer Nya Skapelsen närmare än den förra. Känslan kommer dock fram med så mycken lekande täckhet, att vi måste minnas ungdomsdikterna. Att låta diktaren vinna odödligheten genom att besjunga sin tillbedda är en roccocovändning, som också finnes hos Dorat. Hur vänskapens oskyldiga lilla barngestalt förvandlas till kärleksgud är ett fullkomligt anakreon-tiskt motiv, som redan Gyllenborgs "Människans Nöjen" har motstycke till.

Ännu närmare Nya Skapelsen står väl den lilla kärleksdikten "Saknaden" (1789).³ Här säges det om den älskade:

¹ Sista raden efter versionen i Knös *Samling*... I Saml. Skrift. har den ersatts med en svag antites:

Stum, från de Storas slott betraktad.

— I denna dikt använder Kellgren beteckningen Barder för sin tids skaldar.

² Dikten är väl samtida med Til Christina. Bilden med Dälden för den också till denna tid.

³ Saknaden kan knappast identifieras med någon dikt i K- och k-brevet. Dessutom talar skalden om »Ögat skumt och rösten bruten», »Kroppens plågor Sinnets smärta», rader som göra intryck af en åldrad mans, och som erinra

Verlden ljusnar i din blick.

De orden har redan Nya Skapelsens anda. Sambandet med ungdomsdiktningen är här också synnerligen klart genom den lidelsefulla tonen. Att man så länge och enstämmigt räknat den som ungdomsdikt tyder ju därpå.

I denna linje får man tydligen inställa den påverkan från Dorats *Le Désir* man velat häfda på Nya Skapelsen. Mig förefaller denna ej så påfallande.¹ Däremot tror jag, att Baggesens lilla dikt "Til Zeline" haft ett visst inflytande på Kellgren, därigenom att den visat, hur man kunde rymma ett nytt innehåll — som emellertid här är mycket tunnare än i Nya Skapelsen — i den gamla tjusande roccocoformen.² Att man ej på något sätt får tala om efterbildning visar den omständigheten, att Kellgren länge sysslade med dessa motiv i föregående dikter. Dessutom! allt afgöres ju genom den oförgämliga originalverkan dikten utöfvar.

Nya Skapelsen har heller icke bara sammanhang med egen och andras diktning, utan med skaldens eget lif. Kellgrens lifserfarenheter ha denna tid varit mycket rika. Det är ju K- och k-brevfets tid. Af synnerligen stor betydelse för honom var, att han nu kom att stå nära några kvinnor, som genom bildning och personlig ömhet och godhet kommo honom att få nya tankar om kvinnan, kärleken och äktenskapet. Sådana voro systrarna Christina och Fredrika, hvilkas inflytande vi så vackert känna genom dikterna till dem. Sådant var också Kellgrens svägerska Clara Christina, hvilken traditionen knutit skalden så nära. Den har väl i åtskilligt visat sig falsk, men torde dock innehålla någon sanning. Sommaren 1789 var den första, Kellgren tillbringade hos brodern i Skatelöf. Där fann han sig väl.³ Särskildt berättar han,

om själfporträttet i Til Christina. Till 1789 mellan denna dikt och Nya Skapelsen kunna vi alltså med stor sannolikhet sätta dikten. Sylwan har samma datering.

¹ Häfdadt af HELLEN LINDGREN och V. SÖDERBERG i hans uppsats *Bidrag till kännedomen om Kellgrens studier* (*Samlingen* 1902).

² Framhållet af VEDEL och utveckladt af SYLWAN i hans uppsats *Nya Skapelsen*.

³ Jfr Ljunggren I, sid. 403—404, där ett annars opublicerat bref till Rudbäck citeras.

hur han njöt af den vackra naturen. Om svägerskan heter det: "Lilla söta Clara, en liten hygglig flicka, har två vackra barn och väntar det tredje, gör allt hvad hon kan för att fagna sin svåger". Det är ju ett litet vackert porträtt, äfven om det ej är så romantiskt.

I de bref till Rudbeck, som lära oss känna dessa sommarmånader (juli, augusti och halfva september), omtalar Kellgren också en förbindelse af helt annan art. Han är nu allvarligt och brinnande förälskad. Han hade kastat sig in i en lätt sinnig förbindelse med en af operans på alla sätt mest berömda skönheter, Fredrique Löw, men kärleken hade öfverrumplat honom och behärskade nu alla hans känslor och tankar. En inblick i dessa lämnar säkerligen "Saknaden". Samma känslor visar han nämligen i bref, när tankarne gå till henne. En god situationsbild häraf äga vi i ett bref till Rudbeck¹ från återresan från Skatelöf till Stockholm. Kellgren kommer till Linköping och beställer sig middag. Han får några bref. De första sätta honom i godt humör. "Det tredje", han får nu själf tala ". . . stylen känd, ämnet gissadt, togs med darrande hand, lades bort, togs tillbaka . . . fåfängt! fåfängt! Bränvinet gick i vrångstrupen. Gäddan fastnade i halsen — Hit med det! Bröts, lästes — hela bloden i rörelse, all appetit försvunnen, måltiden slut." På en gång känner han sig frysa och svettas, blir distrahit och förkyld, och det hela slutar efter många anstalter från vänliga människor med orolig sömn och sorgset uppvaknande. Scenen lämnar i sin nervösa utmålning en lefvande bild af Kellgrens starka stämningväxlingar och af hur allt hos honom kretsade kring hans kärlekslängtan. Det är denna allt behärskande kärlek, som är det upplefda i Nya Skapelsen och som öppnat vägen för allt det under de sista åren rikt genomlefda.

Här kan jag ej undertrycka en gissning, att både Saknaden och Nya Skapelsen kommit till under de lyckliga sommarmånaderna i Skatelöf. Han har skrivit några dikter då, och det ligger närmast att tänka på dessa, ty alla de förut behandlade böra ligga före denna tid. Situationen i båda dikterna är ju också den, att

¹ Jfr härom Schücks inledning till a. a. sid. IX och XXXII.

skalden är borta från sin älskade. Vi veta dessutom, att han på denna tid skrifvit tre bref till Fredrique. Det är ju också för fantasin tilltalande att tänka sig, att Nya Skapelsen tillkommit de sommandagar, då Kellgren kände sig ombonad af lilla Claras vänliga ömhet, vederkviektes af att vandra omkring på åkrar och ängar, utmed sjöstranden eller i bokskogen, och då minnet, saknaden och kärleken omstrålade Fredrique med det fagraste skimmer.

Har Nya skapelsen kommit till då eller senare — alltid har det skett i en stund af benådad inspiration. Trots all förberedelse stå vi plötsligt öfverraskade inför denna storslagna, gripande dikt, och knappt kunna vi ens analysera fram dess ojämförliga verkan. Blott några ord till antydan.

Ledmotivet i dikten är dess ingångsrader:

Du, som af Skönhet och Behagen
En ren och himmelsk urbild ger!
Jag såg dig — och från denna dagen
Jag endast dig i verlden ser.

Detta motiv dyker upp och försvinner, tvinnar sig med osynliga trådar fast vid hvarje vers och höres liksom under den. Så plötsligt bryter det sig åter fram, ånyo fångande inbillningen, och ger stöt till en ny känslögång, tills den åter slutar i sin begynnelse,¹ några raders lätt variation och så åter slutraden:

Jag endast dig i verlden ser.

Denna nästan musikaliska komposition har säkerligen byggts på erfarenheter från Kellgrens operor och sammanhänger med hans eget musikintresse. En rätt tidig tradition förtäljer ju, att Kellgren satt musik just till detta stycke.

Undersöka vi nu detaljerna, skola vi finna, att de äro byggda på samma sätt som dikten i sin helhet. Också uttrycket är ständigt "samma", ständigt "nytt". Jag tänker först på de två ord, som ha en så väsentlig plats i dikten: Skönhet och Behagen. Bety-

¹ I första versionen (St. P.) förekommer ledmotivet ännu en gång efter versen: »Då visas han mig i din bild», något som lyckligtvis ändrats.

delsen af behagen får allt sitt värde af att sammanställas med skönheten, men ger samtidigt en ny kontur åt denna. Ett praktigt exempel på hur det nya ordet knoppas och födes i det andra äga vi i följande rader:

Då fann min själ sig Himlaburen,
Sig sprungen af en Gudastam.

Först det senare ordet ger det fullväxta uttrycket för tanken. En sådan organisk stegring, men här också med en mera frigjord sjäslig fördjupning, äga dessa rader:

Och ljuset kom, och lifvet tändes,
En själ i stela massan flöt

Detta är den Kellgrenska inspirationens sätt att arbeta. Från mening till mening märka vi dess stegring, hvarje tanke för oss högre men ger samtidigt uppslag och stöd till en ny. Det kanske vackraste uttrycket för denna stegvisa lyftning till sublinitet har Kellgren funnit i följande strofer:

Och när min tanke hänryckt vimlar
Och flyr, och söker trängande,
Och söker genom jord och himlar
Det sälla stoftets Skapare;

Och frågar, i hvad skepnad fattas,
At öm, och god och glad och mild
Vår högsta dyrkan värdig skattas? —
Då visas Han mig i din bild.

Man ser, hur för *hvarje* rad målet står klarare för skalden, hur det plötsligt förnyar sig och han åter står vid sin utgångspunkt, Hilmas bild.

Efter Nya Skapelsen ha vi knappt någon egen själfständig diktning af Kellgren. Hans sjuklighet bröt nu fram allt mer ohejdadt, och sin produktivitet utlöste han i recensioner, prosauppsatser och strödda reflexioner. De dikter, som han då och då ännu skref, äro ju blott utmärkta tolkningar från danskan och tyskan, men

också enstaka från franska, latin och italienska. Endast Dumboms Lefverne och Ljusets Fiender ha fått originalvärde, fast ju stora partier äro imitationer. Då denna diktning dessutom blifvit utmärkt och fullständigt behandlad, kan jag helt förbigå den. Kellgren hade gifvit oss sin Nya Skapelse. Mer kunde han ej gifva, ty den äger, hvad han själf tillagt det skapande snillet — den oändliga storheten.
